

PLANURILE INTERVENȚIEI ȚARISTE ÎN BANAT, SUB COMANDA GENERALULUI LÜDERS (MAI-IUNIE 1849)*

Ela Cosma **

Abstract: *At the beginning of summer 1849, tactical plans aimed at shifting to the Southern Banat the center of gravity of the confrontations between the Austrian-Russian imperial forces and the Hungarian revolutionaries. The Tsarist general Lüders intended to set out from Bucharest to Orșova, in order to take the Banat off the Hungarians' hands. Habsburg fieldmarshal Puchner, who had taken refuge in Walachia, asked the Ottomans for permission to thrust through Banat, his point of destination being Serbia. The Croatian banus Jellačić planned to make the junction with Lüders at Orșova. But history was to take another turn...*

Keywords: 1848 Revolution, Transylvania, Banat, Russian army, General Lüders.

La începutul verii lui 1849, planurile tactice vizau mutarea centrului de greutate al confruntărilor dintre imperialii austro-ruși și revoluționarii maghiari în Banatul de sud. Generalul țarist Lüders urma să pornească de la București, spre Orșova, pentru a cuceri Banatul din mâinile ungarilor. Feldmareșalul c.c. Puchner, refugiat în Muntenia, le solicita otomanilor permisiunea de a străpunge Banatul, cu destinația Serbia. Banul croat Jellačić planifica la Orșova joncțiunea cu Lüders... Dar cursul istoriei a fost altul...

*

Comandantul corpului 5 al armatei ruse din Principatele Române, Alexander Nicolaevici Lüders¹, ocupase teritoriul românesc cu aproape un an în urmă. În

---

* Lucrarea este finanțată de CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-0064; titlul proiectului: „Armatele imperiale și românii. Mărturii militare secrete din arhivele rusești și austriece (1848-1849)” [„The Imperial Armies and the Romanians. Secret Military Testimonies from the Russian and Austrian Archives (1848-1849)”, director de proiect: Ela Cosma.

** Cercetător științific II, dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; e-mail: ela_cosma@yahoo.com.

¹ Alexander Nicolaevici Lüders (1790-1874) s-a născut dintr-o familie nobiliară germană, emigrată în Rusia la mijlocul secolului al XVIII-lea. Tatăl său, general maior Nicolae Ivanovici Lüders, fusese comandantul regimentului Briansk în timpul războaielor napoleoniene. Lüders însuși a participat la aceste războaie, fiind grav rănit în bătălia de la Kulm, din 1813. S-a distins și în timpul războiului ruso-turc din anii 1828-1829. În timpul războaielor poloneze din noiembrie 1831, în calitate de militar, a luat parte la lupta de la Varșovia, fiind conducătorul trupei care l-a capturat pe Wola. În 1837 a fost numit comandant al corpului 5 de infanterie al armatei ruse. La 1843, în fruntea corpului său, a înăbușit altă războaiă îndreptată împotriva Rusiei țariste, anume mișcarea condusă de imamul Șamil în timpul războiului din Caucaz. Anul

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, LII, Supliment, 2013, p. 317-328.

aprilie-iulie 1848, trupele rusești pătrunseseră în Moldova, în număr cam de 5 000 de oameni. În iulie 1848, în Basarabia, la Prut, se pregătea un corp de armată de 60 000 de oameni, sub comanda generalului Lüders, cu scopul de a interveni îndeosebi împotriva revoluției pașoptiste și a guvernul provizoriu instaurat în Muntenia.

Pe 15/27 septembrie 1848, Lüders a intrat în Țara Românească, emițând prima sa proclamație adresată muntenilor. În săptămânile ce au urmat, o mare desfășurare de forțe țariste a străbătut Moldova pe la Bârlad, îndreptându-se spre Muntenia. În fruntea celor circa 40 000 de oameni se afla Lüders. Materialul de război, tot harnașamentul și echipamentul pe care îl căra după ea armata rusă (inclusiv pontoane, ancore și materiale necesare pentru construirea de poduri) părea destinat unui scop mai „impozant decât simpla ocupare a Munteniei și îmbлъnzirea românilor recalctranți”, pentru care ar fi fost suficiente câteva regimente sau numai trupele otomane. Se spunea, deci, că rușii vor trece, apoi, la ocuparea Serbiei, așteptându-se sosirea de întăriri din Basarabia, Podolia, Kiev etc. Trupele ruse puneau în umbră palida armată turcă, care la Brăila trimisese doar 2 000 de soldați².

În după-amiaza zilei de 29 septembrie/10 octombrie 1848, generalul Lüders a sosit la Colentina cu mai multe mii de soldați; restul trupelor era așteptat să ajungă în zilele următoare. Trupele urmau să campeze între Colentina și București. Lüders a fost întâmpinat de caimacamul Costache Cantacuzino, de boieri, de comisarul general Alexander Duhamel și de consulul general al Rusiei, Christian von Kotzebue³.

1848 i-a rezervat implicarea în revoluția pașoptistă din imperiul otoman. Lüders, ca și comandant al aceluiași corp 5 al armatei țariste, a invadat Moldova și Muntenia, apoi orchestrând trecerea munților în Transilvania, la Brașov și Sibiu, la începutul lunii februarie a anului 1849. La solicitarea expresă venită din partea imperialilor habsburgi, armata rusă condusă de Lüders a intervenit în forță în iunie 1849, pătrunzând în Ardeal din două direcții: dinspre Obcinele Bucovinei și din sudul Carpaților Meridionali. Cu aportul țariștilor, trupele revoluționare maghiare sub comanda generalului Jozef Bem au fost înfrânte, bătălia decisivă desfășurându-se la Albești, lângă Sighișoara, la 30 iulie 1849, Lüders raportând victoria. În timpul războiului din Crimeea, din 1854-1856, Lüders s-a aflat la comanda armatei de sud, care opera pe Dunărea mijlocie. În perioada noiembrie 1861 – iunie 1862 a deținut funcția de *namestnik* al regatului Poloniei, controlând țara cu mână de fier, inițiind persecuții împotriva polonezilor și a bisericii romano-catolice. Atitudinea sa a contribuit la declanșarea unor tensiuni, ce au culminat în răscoala din ianuarie 1863. Lüders a suferit o rană gravă în cursul atentatului din 1862, când ofițerul ucrainean Andrij Potebnia, din dorința de a-și răzbuna tovarășii, pe revoluționarii ucraineni, a încercat să-l asasineze. Lüders a revenit la Sankt Petersburg înainte de răscoală, pentru a fi numit membru al Consiliului de stat al Rusiei țariste. Concomitent a fost înnobitat cu titlul de conte. Deoarece Lüders nu a lăsat în urmă fii, titlul de conte i-a revenit soțului fiicei sale, Alexander Weimarn, și urmașilor acestuia. Vezi: Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașoptiste)*, București, Edit. Academiei Române, 2009, p. 187-199 (medalion Lüders).

² Ela Cosma, *Revoluția de la 1848-1849. Un catalog de documente și regeste (Fondul Institutului de Istorie din Cluj)*, vol. I, Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2005, p. 136-140.

³ București, 10 octombrie 1848, agentul consular austriac Casimir von Timoni către Ministerul c.e. de Externe, limba germană. Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Fondul 1848, cutia 3, documentul 155, xerox 15 182-15 183.

Așadar, din luna octombrie 1848, generalul Lüdgers, comandant suprem al corpului 5 al armatei ruse, controla Muntenia și Moldova, avându-și cartierul general la București. Gata oricând de acțiune, trupele țariste, conduse de generalii Engelhardt și Skariatin au intervenit în Transilvania, la începutul lunii februarie 1849, sub motivul „salvării” orașelor Sibiu și Brașov de atacul trupelor secuiești. Lüdgers însuși superviza, de la Ploiești, intervenția generalilor săi dincolo de munți⁴.

*

În raportul său de la București, din 7/19 mai 1849, generalul Lüdgers îi scria prințului Alexander Cernâșov (Czernischeff), ministrul rus de Război, despre situația armatei imperiale austriece. Aceasta se refugiase în Muntenia, cu o lună și jumătate în urmă (după 20 martie), odată cu ocuparea Transilvaniei de către trupele revoluționare maghiare, conduse de generalul polonez Józef Bem. În afară de rezistența armată românească din Munții Apuseni, condusă de Avram Iancu, de cetatea de Alba Iulia, aflată în mâinile habsburgilor și apărată cu ajutor românesc, Ardealul se afla sub ocupația maghiară. Comandamentul militar c.c. de la Sibiu, toate notabilitățile orașelor săsești, funcționarii de stat, membrii Comitetului românesc de la Sibiu, dar și un segment consistent al populației civile, trecuseră munții, în bejenie.

Cu toate slabele încercări de recuperare a teritoriului – cum a fost, de pildă, raidul său în Banat, armata austriacă din exilul muntean era incapabilă de luptă. În data de 4 mai, trupele habsburge, comandate de generalul Anton von Puchner⁵, au părăsit Orșova și, sub presiunea apropierii maghiarilor, s-au retras pe la Turnu Severin în Țara Românească. În aceeași zi, avangarda maghiară a ocupat Orșova. Trupele lui Puchner, în număr de 12 mii de oameni, au fost temporar cantonate în apropiere de Turnu Severin.⁶

Consulul francez de la București, Ségur transmitea către Drouyn de Lhuys, ministrul său de Externe, la 7/19 mai, despre corpul lui Puchner, că se afla la Orșova, "repliindu-se în grabă mare în Valahia" (se repliant en grande hâte sur la Valachie). Agentul rus din acea localitate a considerat de cuviință să-și părăsească rezidența și să treacă granița. 500 de austrieci s-ar fi reîntors deja pe teritoriul muntean, alți 250 formând escorta casei militare; mai existau încă 250-300 bolnavi. Caimacamul i-a împărtășit consulului francez informația că i s-ar fi cerut să asigure provizii pentru

⁴ Brașov, 3 februarie 1849, generalul maior c.c. Schurtter către Comandamentul militar suprem c.c. de la Sibiu, limba germană. Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Fondul 1848, cutia 4, documentul 62, xerox 17 000-17 002.

⁵ Feldmareșal baron Anton von Puchner (1779-1852), comandantul suprem al armatei c.c. din Transilvania, cu sediul la Sibiu, este considerat în mare parte răspunzător pentru dezastrul armatei austriece în Transilvania la 1848-1849.

⁶ București, 7 mai 1849. Traducerea raportului generalului Lüdgers către prințul Cernâșov (Czernischeff), ministrul rus de război, limba franceză. Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Fondul 1848, cutia 8, documentul 49, xerox 23 584-23 585.

circa 12 000 de militari austrieci, ceea ce îl punea „într-o mare dificultate” (grande embarras) atât pe el, cât și acea regiune din țară pe unde urmau să treacă trupele, adică Oltenia⁷.

Un general austriac – probabil Malkowski – relatează în acele zile despre dezastruoasa situație din Banat, unde se afla armata imperială. Biserica Albă căzuse în mâinile insurgenților; legătura între armata c.c. din Banat și cea din Transilvania – câtă mai rămăsese - fusese ruptă. Generalul Puchner voia să trimită un curier prin Serbia turcească. Bem ocupase localitatea Baziaș. Corpul condus de expeditorul scrisorii era slab (8 mii de oameni), în comparație cu corpul lui Bem (30-40 mii oameni). Starea armatei era deplorabilă. „Pe scurt, ca țigani.” (Kurz, wie Zigeuner.) „Puchner, un bărbat de onoare, altfel deștept, nu mai are nici o putere împotriva cursului evenimentelor, este amorțit, bolnav și s-a ramolit, nu mai are pe nimeni de partea lui și nu se întâmplă nimic.” („Puchner, ein Ehrenmann, sonst auch gescheit, ist über all die Ereignisse ganz kraftlos, betäubt, krank und oft trottelhaft geworden, hat niemand an seiner Seite und es geschieht gar nichts.”) Ungurii ocupaseră, practic, toată linia de la Dunăre până la Lugoj și Timișoara⁸.

Raportul din 10/22 mai adresat ministrului de Externe al Franței, Drouyn de Lhuys, aducea noi informații despre situația din Oltenia și Banat. Generalul Puchner a făcut rechiziții, folosindu-se de „autoritatea sa privată, ca într-o țară cucerită” (le général Puchner a fait, de son autorité privée, comme en pays conquis, des réquisitions), fără a cere măcar avizul lui Fuad effendi sau al caimacamului. Armata lui nu avea bani, ci doar bilete de la banca din Viena, pe care țărani nu le cunoșteau și bancherii din București nu voiau să le primească.

Ungurii i-ar fi scris guvernatorului turc al cetății Adakalesi, situată pe insula Dunării, în fața Orșovei, că ei respectau teritoriul otoman, dar i-au cerut dezarmarea austriecilor, altfel vor trece la represalii, neezitând să intre pe teritoriul Munteniei. Din pricina acestei amenințări, Fuad effendi va trimite trupe la Orșova și pe Kerim pașa la frontieră.

În ce privea corpul lui Puchner, existau aici circa 2 000 bolnavi, adică 1 bolnav la 6 oameni. Care să fi fost natura afecțiunilor de care sufereau soldații c.c.? Consulul francez înclina să creadă că era vorba despre tifos, „această maladie a armatelor în derută și pradă demoralizării” (cette maladie des armées en dérouté et en proie à la démoralisation). Ségur i-a atras atenția lui Fuad effendi să se asigure asupra naturii

---

⁷ București, 7/19 mai 1849. Consulul francez de la București, Ségur, către ministrul de Externe Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XVIII al colecției *Hurmuzaki, Corespondența diplomatică și rapoarte consulare franceze (1847-1851)* (înfr.: colecția *Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916), publicate după copile Academiei Române de Nerva Hodoș, cu indice alfabetic al numerelor pentru tomurile XVI-XVIII de Nicolae Iorga, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1916, doc. CXLIX, p. 154.

⁸ Orșova, 9 mai 1849. Copia unei scrisori private, limba germană. [Fără expeditor – un general c.c.; fără adresant.] În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 9, documentul 97, xerox 25 061-25 063.

maladiei, mai înainte de a-i accepta pe bolnavii austrieci în aceleași spitale cu bolnavii otomani⁹.

Data fiind starea de fapt, comandantul celui de-al 5-lea corp de infanterie rusă, feldmareșalul Lüdgers, se adresa, câteva zile mai târziu – pe 13/25 mai 1849, însuși țarului Nicolae II. Arăta că operațiunile de înaintare a forței militare țariste din Muntenia spre Transilvania se puteau realiza pe trei linii:

- 1. spre Orșova, de-a lungul Dunării,
- 2. spre Orșova, prin Banat către Szeged pe Tisa,
- 3. spre Szeged prin Transilvania.

Lüdgers dezbătea aceste posibile trasee, precum și posibilele linii de urmat de către insurgenții maghiari. Două din cele trei variante oferite de comandantul țarist vizau invazia pe la Orșova, fie de-a lungul Dunării prin Serbia, fie prin Banat, cu scopul de a înfrunța armata maghiară din Ungaria centrală. A treia variantă se referea la pătrunderea rușilor prin Ardeal, unde s-ar fi produs confruntări cu armata maghiară transilvană¹⁰.

Dealtfel, încă la 7/19 mai 1849, consulul francez de la București știa că „împăratul Nicolae a venit cu dl. de Nesselrode la Cracovia, pentru a fi mai aproape de teatrul evenimentelor” (l'Empereur Nicolas vient avec M. de Nesselrode à Cracovie, pour être plus près du théâtre de évènements)¹¹.

În momentul în care generalul rus raporta țarului, conducătorul oștirii maghiare transilvănene, Bem, tocmai cucerise Banatul, astfel încât, din toate punctele de vedere, cea mai eficientă soluție părea a fi invazia bănățeană.

Zvonurile aflate în circulație la București confirmau atare tendință viitoare a evenimentelor.

În 14/26 mai 1849, Ségur anunța că „alaltăieri seară” (12/24 mai), Lüdgers a primit ordinul să dirijeze 30 000 de oameni (adică 22 batalioane de infanterie și 3 regimente de cavalerie) la Orșova, „pentru a penetra Banatul prin acea frontieră” (afin de pénétrer par cette frontière dans le Bannat).

Din Basarabia urma să vină restul armatei ruse a lui Lüdgers, iar în Moldova și Muntenia trebuiau să rămână încă 20 000 oameni.

Consulul francez mărturisea: Lüdgers „mi-a spus el însuși” că va pleca la drum, spre frontieră, „în vreo zece zile” (dans une dizaine de jours). Ségur nu credea că Lüdgers va putea pleca mai repede decât peste două săptămâni (avant une quinzaine).

⁹ București, 10/22 mai 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: *colecția Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916, doc. CL, p. 155.

¹⁰ București, 13/25 mai 1849. Raportul generalului celui de-al 5-lea corp de infanterie rusă, comandantul Lüdgers către țar [Nicolae], limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 100 anexă, xerox 23 961-23 974.

¹¹ București, 7/19 mai 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: *colecția Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916, doc. CXLIX, p. 154.

Interesantă era știrea privitoare la cererea feldmareșalului c.c. Puchner, de a fi lăsat să treacă prin Serbia ca să se reunească în Croația cu armata austriacă. Generalul habsburg voia, în același timp, să însoțească armata rusă în Banat. Acest lucru ar fi însemnat un „mare inconvenient” (un grand inconvénient) pentru Lüders, căci l-ar fi silit să-și pună propria armată în contact cu niște trupe având moralul atât de scăzut. Ségur avea motive să creadă că trupele ruse nu doreau tocmai să plece „cu mare entuziasm” la război împotriva ungarilor (ne vont pas avec un grand enthousiasme faire la guerre aux Hongrois). Amintirile distrugerilor de la Sibiu și Turnu Roșu erau prea proaspete încă. Nici ofițerii ruși nu erau bucuroși să lupte alături de austrieci, și mai ales alături de austriecii lui Puchner.

Consulul făcea considerații legate de strategie. „Se spune că poziția Orșovei este o poziție inexpugnabilă și mulți se întrebă cum va putea armata rusă să forțeze trecerea” (La position d’Orsova est, dit-on, une position inexpugnable, et beaucoup de gens se demandent, comment l’armée russe pourra forcer ce passage). La prima vedere, se părea că generalul Lüders făcuse studii acum câțva timp la frontieră, pentru a găsi o modalitate să intre în Banat, chiar cu artileria, fără să treacă prin Orșova.

Într-un post-scriptum din aceeași seară de 14/26 mai, Ségur reproducea un zvon proaspăt auzit. Se spunea că Lüders a primit un contraordin, că nu va pleca deocamdată spre Banat, ci va rămâne în cantonamentele actuale. Această veste i-ar fi fost adusă generalului țarist de un curier extraordinar, sosit în urmă cu o seară. Ségur considera vestea ca fiind întemeiată¹².

Informațiile și sugestiile cuprinse în raportul lui Lüders către țar din 13/25 mai nu consonau, însă, cu planurile croite de comandantul suprem al întregii armate rusești din Ungaria, mareșalul Ivan Fiodorovici Paskiewics d’Erivan¹³ de la Varșovia. Acesta îl informa, la 19/31 mai 1849, pe prințul Felix von Schwarzenberg, premier și ministru de Externe al Austriei, despre anunțarea generalului Lüders că va intra în Transilvania¹⁴.

Contele Karl Vasilievici Nesselrode¹⁵, cancelarul rus, aflat și el la Varșovia, îi scria pe 20 mai / 1 iunie premierului Schwarzenberg, prezentându-i în anexă raportul lui Lüders din 7 mai, amintit la început, despre noul eșec al generalului Puchner și

---

¹² București, 14/26 mai 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: colecția *Hurmuzaki*, 1916, doc. CXLI, p. 155-156.

¹³ Mareșalul Ivan Fiodorovici Paskiewics d’Erivan (1782-1856), prințul Varșoviei, a fost însărcinat cu comanda supremă a trupelor ruse și locotenent al regatului Poloniei (1849); în Războiul Crimeii a condus armatele ruse din Principatele Române.

¹⁴ Varșovia, 19 / 31 mai 1849. Mareșalul Paskiewics către prințul Schwarzenberg, limba franceză. În: Arhiva Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 100, xerox 23 961-23 974.

¹⁵ Contele Karl Robert Vasilievici Nesselrode (1780-1863) a fost un mare diplomat rus, om de stat de orientare conservatoare, care a jucat un rol central în cadrul Sfintei Alianțe; ministru de Externe timp de patru decenii (1816-1856), cancelar al Rusiei (1845-1856).

despre cererea acestuia de ajutor rusc. În opinia lui Nesselrode, era necesară înlocuirea lui Puchner cu un comandant de armată « mai tânăr și mai viguros »¹⁶.

De asemenea, însuși țarul sugera înlocuirea incompetentului Puchner¹⁷.

Decizia intervenției țariste în Transilvania fusese luată, mai rămânea de precizat ruta de marș.

În același timp, în aceeași zi de 1 iunie 1849, Josip Jellačić, banul Croației¹⁸, se adresa din Ruma către generalul rus de infanterie Lüdgers, aflat la București. Jellačić expunea situația militară și planul de operațiuni al trupelor proprii. Îi propunea comandantului țarist să se deplaseze spre vest către Banat, lucru pe care voia să-l facă el însuși, înaintând spre est. Spera să realizeze joncțiunea armatei ruse cu armata croată în Banat, la Orșova¹⁹. Astfel, prinsă ca într-o menhină, armata lui Bem s-ar fi văzut încolțită și ar fi fost, cu siguranță, înfrântă.

Nici planurile lui Lüdgers de invadare a Banatului, nici propunerea lui Jellačić referitoare la joncțiunea ruso-croată la Orșova, pentru înfrângerea lui Bem, nu s-au realizat. Comanda celei mai puternice forțe militare din Europa, în momentul acela, se afla în alte mâini – cele ale mareșalului țarist Paskiewics.

Pe 18/30 mai 1849, consulul francez din București raporta ministrului său că acel contraordin primit de Lüdgers părea „momentan” (ne parait être que momentané), conform asigurărilor făcute de partea rusă. Din corespondența lui Ségur rezulta, așadar, destul de clar că rușii așteptau, din clipă în clipă, declanșarea intervenției din Banat²⁰.

Din insistențele consulului general al Rusiei, Kotzebue, și ale comisarului rus Duhamel pe lângă generalii otomani de la București, Fuad effendi fiind presat să precizeze într-o notă scrisă atitudinea Porții față de revoluționarii unguri, Ségur extrăgea concluzia întreaga situație anunța un *parti pris* al Rusiei. Preocupat de această temere, consulul francez din capitala munteană a investigat pe cont propriu, căutând un răspuns la întrebarea, dacă ar exista vreun mijloc ca o armată să treacă în Banat, pe altă rută decât prin Orșova?

¹⁶ Varșovia, 20 mai / 1 iunie 1849. Conte Nesselrode către prințul Schwarzenberg, limba franceză. În: Arhiva Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 48, xerox 23 577-23 583.

¹⁷ Varșovia, 21 mai / 2 iunie 1849. Copia depeșei mareșalului prinț al Varșoviei [Paskiewics] către generalul Berg din Viena, limba franceză. În ce privea corpul comandat de generalul Puchner, țarul considera potrivită înlocuirea acestui comandant austriac. În: Arhiva Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 99, xerox 23 952-23 960.

¹⁸ Feldmareșalul baron Josip Jellačić (1801-1859) a fost banul Croației (23 martie 1848 – 19 mai 1859), la 1848 a luptat împotriva armatei revoluționare ungare, în dubla calitate de comandant militar și civil croat investit cu puteri absolute și de guvernator imperial c.c. al Ungariei.

¹⁹ Ruma, 1 iunie 1849. Copia scrisorii banului Jellačić către generalul rus de infanterie Lüdgers, limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 117, xerox 24 072-24 082.

²⁰ București, 18/30 mai 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: colecția *Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916, doc. CLII, p. 158.

Un raport consular de la finele lui mai 1849 consemna considerațiile lui Ségur, pe care acesta le-a împărtășit comandanților otomani de la București, Omer pașa și Fuad effendi. Francezul concluziona că nici o armată nu putea trece prin Orșova ca să ajungă în Banat. Cu alte cuvinte, Lüders nu avea cum să treacă de-a lungul Dunării; de aceea, ar putea ajunge în Banat numai dacă a descoperit cumva vreo trecătoare prin munți, ceea ce nu părea a fi cazul.

Și, dacă „trecătoarea de la Orșova nu poate fi forțată” (le passage d’ Orsova ne pourront pas [...] être forcée), atunci se năștea o altă întrebare. Oare cei 30 000 de ruși la Orșova și ceilalți încă 20 000 de țariști din Principatele Române nu aveau drept obiectiv să prindă armata otomană într-o „veritabilă capcană” (souriciere)? Căci „dacă acum ar izbucni un conflict” între armata turcă și cea rusă, este sigur că otomanii și-ar asigura retragerea pe drumul Orșovei, sub protecția fortăreței de la Ada-Kalessi, care de curând a fost dotată cu armament și care avea o garnizoană de 8 000 de oameni. Însă, în cazul reunirii armatei țariste cu cei 12 000 de oameni ai lui Puchner, fie ei în stare cât de jalnică, și al comasării acestor trupe între Craiova și Cerneț, lucrurile ar fi stat cu totul altfel²¹. Adică, nu armata maghiară, ci cea otomană ar fi pierdut controlul la Dunărea de sud, în favoarea corpului militar țarist.

Pe 24 mai / 5 iunie, Ségur și nu doar el mai credea în posibilitatea intervenției țariste în Banat. La momentul acela Lüders părea a aștepta, în continuare, comanda de plecare spre Banat, care nu avea să mai vină. Este ultima mențiune făcută într-un raport al consulului francez din Muntenia cu privire la inițiativa intervenției rusești în Banat²².

Ordinul mult-așteptat de generalul rus din Muntenia pornea, în fine, din Varșovia, fiind emis pe 21 mai / 2 iunie 1849. Dar ordinul nu se referea la Banat! Era vorba despre instrucțiunile adresate lui Lüders, cu privire la operațiunile din Transilvania. Generalul Lüders, cu al său corp 5 de armată, se afla în subordinea directă a mareșalului Paskiewics. Se aprecia că un corp de 40 mii insurgenți, sub comanda generalului Görgey, plecat din Buda, amenința să se îndrepte spre Viena. Lüders era informat despre posibilitatea ca armata austriacă de 70 mii de oameni, aflată la Bratislava, să își dirijeze trupele spre Carpați. Evident, această știre bombastică, probabil de proveniență c.c., nu avea prea mult temei în realitate, fiind mai degrabă menită să-i încurajeze pe atacanții ruși. Maiestatea sa țarul supervizase planul de operațiuni, ce prevedea că trupele ruse își vor începe acțiunile în 24 mai / 5 iunie, înaintând spre Ungaria în două coloane, prima sub ordinele directe ale feldmareșalului Paskiewics, iar a doua sub comanda generalului Rüdiger.

Lui Lüders i se transmiteau indicațiile de a intra în Transilvania cu un efectiv total de 26 mii de oameni, cu scopul de a se înstăpâni asupra țării și de a-i supune pe

²¹ București, 21 mai / 2 iunie 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: colecția *Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916, doc. CLVI, p. 160.

²² București, 24 mai / 5 iunie 1849. Ségur către Drouyn de Lhuys, limba franceză. În: colecția *Hurmuzaki*, vol. XVIII, 1916, doc. CLVII, p. 161.

secui. Generalul rus Grotenhielm, cu 7 500 infanteriști, 1 100 cavaleriști și 24 piese de tun, urma să îl susțină pe Lüdgers, intrând la Bistrița dinspre Bucovina.

Se vor face demersurile necesare ca generalul Puchner să-i vină în ajutor generalului Lüdgers la pasul Turnu Roșu și Sibiu.

Se prevedea că Lüdgers va porni la 1/13 iunie 1849 în marș de la Ploiești spre Sibiu, apoi va trece în secuime – pe care o va cuceri, îndreptându-se ulterior spre Alba Iulia și centrul Ardealului²³.

Între timp, generalul c.c. Anton von Puchner, aflat în Oltenia, nu renunțase la ideea ca, în loc să revină în Ardeal și să participe, alături de corpul 5 al armatei ruse condus de Lüdgers la înfrângerea rebelilor maghiari, în schimb să se îndrepte spre Banatul austriac, să străbată teritoriul Principatului sârb, sub suzeranitate otomană și protectorat rusesc, și să se reunească cu corpul principal al armatei austriece.

La începutul lui iunie 1849, acest plan era neviabil și situația se împotmolise, datorită refuzului autorităților sârbe de la Belgrad de a permite trecerea pe teritoriul lor a corpului c.c. comandat de Puchner. Ministerul austriac de Externe informa internunțiatul de la Constantinopol, pe 12 iunie 1849, asupra interdicției sârbești. La 26 iunie, internunțiatul Bartholomäus von Stürmer era însărcinat expres să ia legătura cu ministrul otoman de Externe, Aali pașa, și să obțină acceptul Înaltei Porți, ca aceasta să transmită Serbiei indicația de a permite pasajul corpului militar habsburgic²⁴.

Însă cariera bătrânului general austriac în funcția de comandant militar suprem al armatei austriece din Transilvania se încheiase. Partea habsburgică a dat curs sugestiilor țariste – foarte întemeiate, de altfel - cu privire la îndepărtarea sa. Formula elegantă, găsită inițial de înaltele foruri c.c., pentru a-l rechemă pe Puchner la Viena a fost pensionarea²⁵. Puchner și-a exprimat intenția de a rămâne în Transilvania, punându-se în slujba înlocuitorului său, temporar numit, contele Clam-Gallas. Rugămintea lui Puchner s-a izbit, la Viena, de opoziție. Destul de dur, ministrul de Război, contele von Gyulai, s-a exprimat în modul următor: „Puchner, care și-a demonstrat în ultimul timp incapacitatea, trebuie chemat înapoi și va primi altă

---

²³ F.I., f.d. [Varșovia, 21 mai / 2 iunie 1849.] Extras din instrucțiunea către generalul Lüdgers, cu privire la operațiunile din Transilvania, limba franceză. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 99 anexa, xerox 23 952-23 960.

²⁴ Viena, 12 iunie 1849. Nota Ministerului austriac de Externe către internunțiatul din Constantinopol, limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, cutia 6, documentul 181, xerox 19 311-19 314. Viena, 26 iunie 1849. Nota Ministerului austriac de Externe către internunțiatul Stürmer, limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 6, documentul 185, xerox 19 329-19 332.

²⁵ [Viena,] 4 iunie 1849, protocolul Consiliului de miniștri c.c., limba germană. Punctul 2 al ordinii de zi se preciza că „după pensionarea feldmareșalului Puchner, inapt de a mai deține comanda” (nach Pensionierung des zum Commando nicht mehr geeigneten FMLs Puchner), în locul său a fost numit feldmareșalul contele von Clam-Gallas. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 7, documentul 71, xerox 21 088-21 099. La fel, [Viena,] 9 iunie 1849, protocolul Consiliului de miniștri c.c., limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 7, documentul 72, xerox 21 100-21 111.

însărcinare.” (Puchner, welche seine Unfähigkeit in letzter Zeit gezeigt, hieher zu berufen und auf eine angemessene Weise zu verordnen wäre)²⁶. La jumătatea lui iunie 1849, în capitala imperială de pe Dunăre s-a decis numirea lui Ludwig Wohlgemuth ca guvernator militar și civil în Transilvania²⁷. Cu toate că nici măcar nu revenise din refugiu și în pofida demiterii sale din funcția de comandant militar suprem, Puchner a insistat în rugămintea sa către Ministerul c.c. de Război, declarându-se apt să mențină comanda în Transilvania. Deoarece „experiența a arătat că el nu deține însușirile necesare acestui post”, la 6 iulie 1849 împăratul Franz Joseph a dispus convocarea lui la Viena și... numirea lui ca președinte al tribunalului militar suprem²⁸.

*

Așadar, în concluzie, rămâne de răspuns la întrebarea generată de planul neînfăptuit al intervenției țariste din Banat sub comanda generalului Lüders. De ce nu s-a mutat centrul de greutate al confruntărilor dintre imperialii austro-ruși și revoluționarii maghiari în Banatul de sud?

Comandantul rus dispunea, în mod cert, de capacitatea militară necesară pentru a înfrânge cu ușurință armata lui Bem. Trupele țariste se compuneau din soldați bine antrenați, dintre care cei mai mulți îl slujiseră pe Lüders și în campania din Caucaz (1843). Efectivele corpului 5 al armatei ruse erau net superioare și puteau fi dislocate cu ușurință în zona de conflict. Este aproape sigur că atacul țarist asupra Banatului, propus la începutul lui mai 1849, ar fi scurta războiul cu două luni.

Pe de altă parte, dislocarea de la Colentina-București și masarea în apropiere de Orșova a trupelor rusești conduse de Lüders, sprijinite de armata lui Puchner din Oltenia, ar fi exercitat un control serios asupra otomanilor, prinși într-o „capcană” (souricière), conform termenului folosit de consulul francez Ségur.

Care au fost, deci, motivele ce au determinat opțiunea intervenției în Transilvania, realizată efectiv la finele lui iunie 1849?

Explicația nu trebuie căutată pe plan militar. Nici măcar nu se pune problema unui conflict de ierarhie sau autoritate între generalul Lüders și mareșalul Paskiewics.

Procedura aplicată constant de țariști, cel puțin în cursul anilor 1848-1849, a fost, însă, următoarea: Pe teritoriul principatelor Muntenia și Moldova, Lüders a intervenit militar după sosirea aprobării din partea Porții. Pe cât posibil, acțiunile rusești trebuiau să fie secondate de cele otomane. Comisarul țarist Duhamel și consulul general von Kotzebue, aflați la București și la Iași, formau un soi de avangardă diplomatică, ce a impus autorităților moldo-muntene, dar mai ales comisarului turc Fuad effendi toate inițiativele Rusiei. În pofida ezitărilor sale, Turcia

---

²⁶ [Viena.] 12 iunie 1849, protocolul Consiliului de miniștri c.c., limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 7, documentul 73, xerox 21 124-21 139.

²⁷ [Viena.] 21 iunie 1849, protocolul Consiliului de miniștri c.c., limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 7, documentul 76, xerox 21 145-21 181.

²⁸ [Viena.] 6 iulie 1849, protocolul Consiliului de miniștri c.c., limba germană. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 7, documentul 78, xerox 21 207-21 213.

a fost obligată de Rusia să-și trimită trupe la nord de Dunăre. Astfel, puterea protectoare și-a asigurat consensul puterii suzerane. După ce Poarta, de voie, de nevoie, își dădea acordul, Rusia intervenea militar, cu unitățile comandate de generalul Lüdgers. Chiar și așa, pentru mai multă siguranță și acoperire, Lüdgers cerea solicitări scrise din partea guvernelor cu care colabora.

În Transilvania, ca Mare Principat autonom sub suzeranitate habsburgică, cu atât mai mult aspectele formal-legale ale intervenției rusești trebuiau clarificate pentru a oferi Rusiei un alibi solid în fața puterilor Europei. Nici intervenția din februarie 1849 nu a făcut rabat de la această regulă de aur, respectată de ruși. Lüdgers a condiționat ajutorul militar de cererea nemijlocită a autorităților c.c. din Ardeal. Precedentul creat în februarie a fost repetat, cu succes și cu eficiență sporită, la finele lui iunie, în privința celei de-a doua intervenții rusești în Transilvania. De data aceasta a fost o intervenție masivă și definitivă (deși nu a implicat toate efectivele rusești, ci doar 26 000 de oameni din cei 45 000 disponibili în Muntenia și Moldova).

Ori, la începutul lui mai 1849, Lüdgers nu dispunea de nici un fel de invitație oficială din partea austriecilor de a interveni în Banat. Până la sosirea chemării de ajutor, situația oricum ar fi trenat. Pe de altă parte, autoritățile sârbe nu ar fi fost încântate să accepte nici un fel de trupe imperiale pe teritoriul lor – așa cum s-a văzut la refuzul adresat generalului Puchner. Dealtminteri, teatrul de război se afla deja în Serbia austriacă (Voivodina); cine ar fi vrut să îl mute și în Serbia turcească?

La 29 mai / 10 iunie 1849, la Varșovia s-a încheiat și ratificat, în fine, convenția militară ruso-austriacă, la cel mai înalt nivel. Împăratul Franz Joseph solicitase țarului Nicolae și primise ajutorul acestuia pentru reprimarea insurecției din Ungaria. Convenția de la Varșovia reglementa acordul cu privire la întreținerea, aprovizionarea și furniturile necesare armatelor ruse pe teritoriul habsburgic²⁹.

Și considerentele geostrategice vor fi jucat un rol nu lipsit de însemnătate în decizia invadării Transilvaniei, nu a Banatului. În capcana de la Porțile de Fier ale Dunării, la Orșova, ar fi putut cădea nu numai otomanii, ci și țariștii înșiși. Trupele rusești flancau Carpații din Bucovina până în Oltenia. Bazele militare țariste din Basarabia și Galiția ofereau în orice clipă suplimentarea rapidă a efectivelor. Mareșalul Paskiewics de la Varșovia și generalul Rüdiger, cu corpurile lor, erau pregătiți să cadă dinspre nord-vest asupra armatei ungare principale. Dinspre vest acționa armata austriacă condusă de generalul von Haynau. La sud-vest luptau croații banului Jellačić și sârbii din Voivodina. Încercuirea forțelor rebele era, astfel, aproape completă și înfrângerea militară a revoluției ungare devenise numai o chestiune de timp.

Cercul avea o singură spărtură, la sud, o falie nepăzită ce ducea din Oltenia și Banatul Montan spre Dunăre. La Orșova și Vidin, acolo unde nu mai avusese loc

---

²⁹ Varșovia, 29 mai / 10 iunie 1849, *Convention*, limba franceză, 22 file, 31 de puncte, ce exprimau condițiile puse de Rusia și aprobate de Austria în vederea acordării ajutorului militar rusesc. În: Arhiva Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, cutia 8, documentul 73, xerox 23 780-23 804.

intervenția generalului Lüders, era placa turnantă a forțelor militare otomane. După zdrobirea armatei maghiare în Ardeal, la Timișoara și Arad, în prima jumătate a lunii august 1849, tocmai prin acea spărtură convoiul fugarilor unguri s-a scurs prin Banatul de Munte spre Orșova, Mehadia, și s-a refugiat la Vidin, la începutul lui septembrie 1849.

Retroactiv privind lucrurile, în confruntarea dintre imperialii austro-ruși și naționaliștii revoluționari maghiari din 1849, Banatul pare a fi fost călcâiul lui Ahile.